

Засобами особистісного підходу, узгодженого з особливостями мистецько-педагогічної діяльності, через різноманітні форми індивідуальної, групової та колективної роботи набуває більш цілісного формування внутрішній світ студента-магістранта, його художня свідомість, позитивна "Я-концепція". Цей шлях дає змогу активізувати механізм загального та професійного саморозвитку майбутнього фахівця, сприяє організації саморуку особистості до кінцевого результату [2, с.6].

Особистісний підхід за змістом та методами його реалізації має широкі перспективи для реалізації ідеї персоналізованої освіти як природовідповідної педагогічної системи, що є особливо привабливою в підготовці фахівців мистецьких спеціальностей (В.Беспалько).

В персонологічних теоріях Г.Меррея, Дж.Келлі, Б.Скіннера, Е.Фромма, К.Роджерса, А.Адлера, А.Бандури доводиться, що потреба в персоналізації - як і потреба бути особистістю – це не завжди усвідомлювана глибинна основа багатьох форм спілкування між людьми (альтруїзм, прагнення до самовизначення та визнання іншого тощо). Єдиний ефективний шлях задоволення потреби в персоналізації – діяльність, в якій людина продовжує себе, "трансляючи" іншим свою індивідуальність за допомогою найтонших психологічних процесів включення установок [3, с. 323]. Здатність викладача до персоналізації дозволяє йому здійснювати соціально значущі дії з позитивного перетворення людей (у нашому випадку - внутрішнього світу студентів). На практиці цей феномен забезпечується багатством внутрішнього світу педагога вищої школи як суб'єкта педагогічної взаємодії, різноманітністю засобів (комунікативних, професійно-технологічних), за допомогою яких він може здійснювати персоналізуючий вплив на студентів у процесі навчально-виховної діяльності.

Експериментально виявлено, що персоналізація суб'єкта відбувається з умов його значущості для іншого, емоційної привабливості та референтності (Г.Хаймен). Це психологічне явище ґрунтується на експериментальних висновках, за якими людина у своїй діяльності та поведінці орієнтується не тільки на симпатії та антипатії окремих людей, але й на колективні цілі та цінності, співвідносить свої думки й оцінки з груповими. Тому референтність як міра значущості суб'єкта для іншої людини (для групи людей) та обов'язкова емоційна привабливість відіграють суттєву роль у формуванні професійного образу майбутнього викладача мистецьких дисциплін (К.Юнг, В.Петровський).

Щодо вивчення явищ представленості особистості в інших людях, то в таких ситуаціях вона виступає як з середини, так і поза межами індивідуальної взаємодії як своє ідеальне продовження (віртуальне існування). У рамках такої орієнтації складається особливий метод дослідження особистості – метод відображеної суб'єктності – аналіз особистості індивіда через його представленість у сфері життєдіяльності інших людей, їхніх мотивацій тощо.

Прослідковуючи "глибинну персоналізуючу вертикаль" суб'єкт-суб'єктних відносин, в які входять студенти як майбутні учителі та магістранти як майбутні "учителі учителів", слід звернути увагу на взаємозв'язок та взаємообумовленість педагогічної взаємодії комунікативних ланок "викладач - магістрант", "магістрант - студент", "студент - учень".

Керуючись класифікацією рівнів міжособистісних взаємин, запропонованих А.Бойко [1], ми вважаємо за доцільне дати характеристику суб'єкт-суб'єктним відносинам в практичній підготовці магістрів мистецького напрямку як педагогічно доцільного явища, об'єднаного діалогом-пошуком у процесі співпраці й співтворчості, що визначається розвитком особистості засобами художньої творчості на основі саморуку та персоналізованої взаємодії.

Таким чином, суб'єктність практичної підготовки магістрів мистецько-педагогічних спеціальностей – стрижнева сутнісна якість особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу, що, з одного боку, забезпечує дієвість набутих професійних знань та умінь, а з іншого – сприяє персоналізованому розвитку майбутніх викладачів в системі багаторівневих суб'єкт-суб'єктних взаємин. Показниками ефективною особистісно орієнтованою навчальною діяльністю стають сформованість у випускників-магістрів морально-етичних якостей викладача вищої школи; розвиток у них потреби у самоосвіті, самовихованні, саморозвитку; володіння індивідуальним творчим стилем викладання предмету за кваліфікацією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко А.М. *Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації: Навчально-методичний посібник* / А.М.Бойко. – К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.
2. Гузії Н.В. *Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: [монографія]* / Н.В.Гузії. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 243 с.
3. *Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів.* – Х.: Прапор, 2009. – 692 с.

УДК 811.161.2:811.111'373.49

Бігун В. П.

ЕВФЕМИЯ ТА СУМІЖНІ ЯВИЩА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

В статье рассматривается понятие эвфемизмов в сопоставлении со смежными явлениями (дисфемизмами, обсценной лексикой, криптолалией, тропами) на примерах украинского и английского языков. Эвфемизмы противопоставлены дисфемизмам и обсценизмам по эмоциональной окраске. Они отличаются от криптолалии и тропов функционально. При отнесении единицы к эвфемизмам необходимо учитывать контекст.

Хоча протягом ХХ століття евфемізми, як правило, не були окремим предметом лінгвістичних досліджень, а розглядалися на матеріалі індоєвропейських мов фрагментарно як засоби вербалізації давніх табу, сьогодні вони дедалі частіше привертають до себе увагу вітчизняних та зарубіжних науковців (І.О. Алексєєва, В.Б. Великорода, К. О. Кантур, О.І. Манютіна, І.В. Решетарова, О.Б. Януш, Ю.В. Алексікова, Н.Н. Болдирев, А.М. Кацев, Л.П. Крисін, В.П. Москвін, Х. Абдеслем, К. Алан, К. Барідж та ін.). Сучасні дослідники розглядають евфемію насамперед з лексико-семантичних, прагматичних, функціональних позицій. Сьогодні актуальним є також лінгвокогнітивний підхід до проблеми. Незважаючи на спроби дослідження евфемізмів, в сучасній науці і досі немає єдиної точки зору на обсяг цього поняття. Про це свідчать, наприклад, труднощі, з якими стикаються упорядники словників евфемізмів [5].

Слід зазначити, що евфемізми характеризуються «нестійкістю і рухливістю ... в комунікативному просторі» [5; 221], що, в свою чергу, ускладнює ідентифікацію лексичної одиниці, як евфемізма. Щоб уникнути цього, наразі необхідне чітке відокремлення евфемії від суміжних із нею явищ.

Мета даної статті диференціювати евфемію та суміжні із нею явища (евфемізм і дисфемізм як дві сторони одного явища, евфемізм і табуована лексика, евфемізм і обценізм, евфемізм і криптолалія, евфемізм і тропи) на матеріалі української та англійської мов.

Розглянемо обсяг поняття «евфемізм» у сучасній лінгвістиці. За Лінгвістичним енциклопедичним словником евфемізми – це «емоційно нейтральні слова або вислови, що вживаються замість синонімічних їм слів або висловів, що представляються мовцями непристойними, грубими або нетактовними» [6; 590]. Як одиниці вторинної номінації тлумачить евфемізми В.Б. Великорода [4; 7]. Російський лінгвіст В.П. Москвін розуміє евфемізм як мовний засіб забезпечення доречності мовлення [8; 60]. Ю.В. Алексікова, вслід за Н.Н. Болдиревим, вбачає в евфемії результат концептуальної деривації, що базується на явищі вторинної номінації. На її думку, «евфемія як спосіб концептуальної деривації – це модель зміни певного концептуального змісту з метою формування нового смислу» [2; 5-6]. Англійські дослідники розглядають евфемізми насамперед в комунікативному аспекті [11; 11].

Таким чином, в сучасній лінгвістиці евфемізми наділяються такими головними характеристиками: 1) евфемізми нейтрально забарвлені; 2) це одиниці вторинної номінації; 3) вони забезпечують доречність мовлення; 4) є заміниками небажаних із соціальних або психологічних причин висловів; 4) є результатом концептуальної деривації. На основі цих головних характеристик ми проведемо диференціацію евфемії та суміжних із нею явищ.

Сучасні лінгвісти досліджують евфемізми в єдності з дисфемізмами (Мілева І.В., Манютіна О.І., Шейгал О.І., К. Аллан та К. Баррідж та ін.). К. Аллан та К. Баррідж об'єднують їх до класу Х-фемізмів, тобто одиниць, однакових за своєю сутністю, але протилежних за емоційним забарвленням та функціональним призначенням. Про єдину природу евфемізмів та дисфемізмів свідчить і те, що вони використовуються мовцем свідомо [11; 29]. Також до класу Х-фемізмів відносять евфемістичні дисфемізми та дисфемістичні евфемізми [11; 30 – 31]: евфемістичні дисфемізми (наприклад, *Shugar!*, що вживається замість *Shit!*) за своєю локуцією є евфемістичним, але мають дисфемістичну іллокуцію, тоді як дисфемістичні евфемізми (наприклад, *to have curse* замість *menstruate*) мають зворотні характеристики [11; 30 – 31]. Отже, фактично евфемізми і дисфемізми мають лише протилежне забарвлення, при цьому вони є різними сторонами одного і того ж явища, тому дослідження евфемізмів доцільно проводити у єдності з дисфемізмами.

Як правило, евфемізми замінують небажані з психологічних та соціальних причин вислови, які в мові передусім представлені табуованою лексикою та обценізмами. Укладник першого українського словнику обценної лексики Леся Ставицька ставить знак рівняння між обценізмами та табуованою лексикою [10; 16]. Таке тлумачення є справедливим лише частково, адже, по-перше, хоча на теперішньому етапі розвитку суспільства табу найчастіше підлягають саме непристойні слова та вислови, від самого початку воно мало містичний характер, було заборону певних дій або слів, які могли викликати негативні наслідки для людини з боку надприродних сил. Певні вірування такого характеру й досі побутують серед представників різних народів [11; 36 – 50]. Наприклад, в російській мові існує фразеологізм *не к ночи будет сказано*, який вживається на позначення чогось страшного [3]. В такому випадку не можна казати про еквівалентність табуованої та обценної лексики. По-друге, постає питання про те, що існують шари лексики, які підлягають евфемізації як табуовані, але при цьому вони не є обценними. Наприклад, лікар, називаючи діагноз латиною, насамперед переслідує ту мету, щоб не уразити почуття пацієнта, в цьому випадку діагноз ніяк не можна назвати непристойним або ганебним, що є головними характеристиками обценізмів. Розуміння особливостей табуованої лексики та обценізмів, що прямо називають небажані для обговорення предмети, додають відомості до розуміння сутності евфемізмів, особливо розширюючи причини їх використання. Адже до психологічних та соціальних причин їх вживання додаються також причини містичні, міркування професійної моралі тощо.

Якщо евфемізми є протилежностями до дисфемізмів, обценізмів та табуованої лексики, і при їх диференціації не виникає труднощів, то розрізнення евфемії та криптолалії, а також евфемії та тропіки іноді є проблемним.

Деякі дослідники не розрізняють криптолалію та евфемію. Така точка зору на проблему представлена в дисертаційній роботі В.Б. Великороди. Серед функцій евфемізмів вона називає конспіративну [4; 8]. Але існує й інша позиція. О.С. Ахманова визначає криптолалію як «таємну мову (потайну мову), незрозумілу для тих шарів суспільства, які не входять до даної соціальної групи», тобто жаргон [1; 211]. В.П. Москвін пропонує розрізняти криптолалію та евфемію за складом комунікантів. На його думку, ситуація евфемії має два комуніканти (адресат і адресант), тоді як в ситуації криптолалії їх три: адресат, адресант та контрагент, від якого необхідно приховати інформацію [8; 61]. Можливий також варіант, коли ці два явища розрізняються ситуативно, наприклад, лікарі називають діагноз латиною в приватній розмові – криптолалія, лікарі вживають латинський термін на позначення хвороби в розмові із пацієнтом – евфемія [8; 61].

Нечітка межа спостерігається і між евфемізмами та тропами. Троп – це «стилістична фігура мовлення, що характеризується образністю, виразністю і ґрунтується на суміщенні традиційного, буквального й ситуативного або фігурального номінативних планів, яке здебільшого зумовлює позначення одного предмета, ознаки, явища найменуваннями інших» [9; 749]. Таким чином, за Селівановою О.С., тропи і евфемізми належать до стилістичних фігур мовлення [9; 694]. В.П. Москвін розділяє поняття евфемії і тропіки за тією ознакою, що евфемізм пом'якшує грубий зміст, тоді як троп виконує декоративну функцію, до того ж евфемізми, на думку дослідника, не можуть бути зарахованими до тропів, адже евфемізмами можуть бути також спеціальні терміни, або запозичення [8; 62]. Однак, як свідчить дослідження О.І. Манютіної, тропи, серед яких метафора, метонімія, гіпербола, мейозис, приймають участь у творенні оказіональних евфемізмів [7; 7].

Евфемізми протиставлені дисфемізмам, табуованій лексиці та обценізмам за емоційним забарвленням. Вони відрізняються від криптолалії та тропів насамперед за функціональним призначенням. Однак віднесення лексичної одиниці до евфемізмів ускладнюється необхідністю враховувати контекст. Саме з цим стикаються укладачі словників евфемізмів. Наприклад, не можна однозначно віднести до евфемізмів, а напевно до дисфемізмів, вислів *suffer fools gladly* (*to tolerate incompetence – терпіти некомпетентність*) [12; 392], адже цей вислів містить у собі лексему *fool* (*дурень*), що не є нейтральною. Або ж лексична

одиниця кривава помста (менструація як привід для жінки відмовитися від статевого акту) [10; 303] подається у словнику із позначкою *евфем., жарт.*, хоча вона навряд чи є евфемізмом, скоріш дисфемізмом або дисфемістичним евфемізмом.

Отже, в сучасній науці існують різні точки зору на явище евфемії, що визначають обсяг данного поняття. На наш погляд, не можна обмежуватися лише порівнянням та протиставленням евфемізмів та дисфемізмів, обценізмів, табуованої лексики, криптолалії, тропів, це питання потребує більш глибокого дослідження у співставленні евфемізмів із жаргоном, сленгом, політичною коректністю та дезінформацією. Перспективним видається також дослідження груп маргінальних лексичних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-ое, стереотип.* – М., «Сов. Энциклопедия», 1969. – 608 с.
2. Болдырев Н.Н., Алексикова Ю.В. *Когнитивный аспект эвфемизации (на материале английского языка)* // <http://boldyrev.ralk.info/dir/material/204.pdf>
3. *Большой толково-фразеологический словарь Михельсона* // http://www.slovarik.net/frazeologichesky_slovar_myhelsona/page/ne_k_nochi_bud_skazanopryanuto.6510/
4. Великорода В. Б. *Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук.* – Львів, 2008. – 19 с.
5. Кантур К.О. *Сучасна англійська мовна евфемістична лексикографія і критерії відбору евфемізмів. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 50. Філологічні науки.* – с. 221 – 224.
6. *Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н. Ярцевой.* – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 688с.
7. Манютина О.І. *Лексико-семантичні та функціональні особливості евфемізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі бульварної жіночої прози ХХ – ХХІ ст.) Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук.* – Чернівці, 2009. – 15с.
8. Москвин В.П. *Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования.* // *Вопросы языкознания*, № 3, 2001. – с. 58 – 70.
9. Селіванова О.О. *Лінгвістична енциклопедія.* – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 843 с.
10. Ставицька Л. *Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обценізми. Евфемізми. Сексуалізми.* – К.: Критика, 2008. – 454 с.
11. Allan, K., Burrige K. *Euphemisms and Dysphemisms. Language Used as Shield and Weapon.* Oxford University Press Inc., New York, 1991. – 159 p.
12. Holder R.W. *How Not To Say What You Mean. Dictionary of Euphemisms.* Oxford University Press Inc., New York, 2002. – 501 p.

УДК 378.015.3:159.9.018.2

Благодир Н.Ф.

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЇ ЯК ПРОВІДНОГО МЕХАНІЗМУ САМОРОЗУМІННЯ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

В статтє рассматривается проблема рефлексии как ведущего механизма самопонимания. Автор освещает результаты научного исследования развития рефлексии у будущих психологов.

Постановка проблеми. В найбільш загальному вигляді саморозуміння можна визначити як процес і результат спостереження й пояснення людиною своїх думок і почуттів, мотивів поведінки; уміння виявляти смисл вчинків; здатність відповідати на причинні запитання стосовно свого характеру, світогляду, а також ставлення до себе і до інших людей (Л.С.Виготський, С.Д. Ілляш, Б.В. Кайгородов, А.Б. Коваленко О.Р.Лурія, Ю.М.Орлов, В.В.Столін, Н.В.Чепелева; Г.Л.Лендрет А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл, З.Фрейд та ін.).

Нами були виділені основні механізми, за допомогою яких здійснюється процес саморозуміння – самоідентифікація, самоставлення та рефлексія.

Когнітивні та емоційні знання про власну особистість людина отримує за допомогою процесів ідентифікації та самоставлення. Проте наявність даних знань ще не вказує на наявність саморозуміння. Процес саморозуміння здійснюється шляхом осмислення когнітивного та емоційного досвіду за допомогою рефлексії.

Знаков В.В. вважає, що успішне саморозуміння можна визначити як осмислений результат спостережень і пояснення людиною своїх думок, почуттів, мотивів поведінки, уміння знаходити сенс вчинків, здатність відповідати на причинні запитання про свій характер, світогляд, відношення до себе і до інших людей, а також про те, як вони його розуміють [4].

За допомогою рефлексії відбувається осмислення нового досвіду, інформації, яку індивід отримує про себе; певних концептосфер, які особистість отримує в результаті ідентифікації, та емоційних ставлень до самого себе, отриманих в результаті самоставлення.

Рефлексія є смислоутворюючим компонентом саморозуміння. Під рефлексію розуміють процес осмислення людиною передумов, закономірностей і механізмів своєї діяльності, соціального та індивідуального способу існування [8].

Рефлексія – це не тільки інтроспекція власної психіки, а й осмислення своєї життєвої програми, принципів світовідношення, цілей, цінностей, вимог, установок, прагнень [8]. Іншими словами – це особливий дослідницький акт, спрямований людиною на себе як суб'єкта життєдіяльності [2].